

GRZEGORZ KAMIL SZCZECINA
KUL Lublin

MIŁOSIERDZIE BOŻE W ŻOLIBORSKICH KAZANIACH BŁ. KS. JERZEGO POPIELUSZKI

Wielki świadek i orędownik Bożego Miłosierdzia – św. Jan Paweł II, w przemówieniu do mieszkańców Tondo, dzielnicy Manili, w 1989 roku powiedział: „Człowiek jest wielki nie przez to, co posiada, lecz przez to, kim jest; nie przez to, co ma, lecz przez to, czym dzieli się z innymi”¹. W sposób szczególny słowa te charakteryzują cnotę miłosierdzia, którą winien odznaczać się każdy człowiek, a zwłaszcza chrześcijanin. W barwnym ciągu historii Kościoła nie brak prostych ludzi – świadków Bożego Miłosierdzia, którzy swoją postawą, realizacją codziennych zadań, różnorodną pomocą innym oraz stając w obronie podstawowych wartości i praw bliźniego, przypłacili to oddaniem swego życia. W historii Polski, od wieków nierozzerwalnie związanej z religią chrześcijańską, odnajdujemy wielu świętych i błogosławionych, którzy świadcząc o miłości Boga do człowieka stali się „ambasadorami” niosącymi człowiekowi świadectwo i katechezę o Bożym Miłosierdziu. Wielkim człowiekiem, który dzielił się wszystkim, co miał, i co mógł poświęcił swoim rodakom i ojczyźnie, był męczennik komunizmu bł. ks. Jerzy Popiełuszko². Na pozór zwyczajny polski kapłan wypełniający swoją posługę

¹ *Jan Paweł II, Dzieła zebrane. Homilie i przemówienia z pielgrzymek Azja, Afryka, Australia i Oceania*, red. P. Ptasznik, Wydawnictwo M, Kraków 2008, t. XIII, s. 155.

² Urodził się 14 września 1947 roku w Okopach, niedaleko Suchowoli, jest to teren dzisiejszej diecezji białostockiej. Od dzieciństwa odznaczał się wielką pobożnością oraz gorliwością w miłości do Boga i bliźniego. Po ukończeniu szkoły średniej w Suchowoli w 1965 roku wstąpił do warszawskiego Seminarium Duchownego. Podczas formacji ku kapłaństwu został powołany na okres dwóch lat do obowiązkowej służby wojskowej. Odbił ją w Bartoszycach, gdzie, pomimo szykan i szyderstw ze strony wojskowych, odważnie odznaczał się przywiązaniem do Boga i Kościoła. Święcenia kapłańskie przyjął w 1972 r. Od roku 1979 był rezydentem przy parafii św. Stanisława Kostki w Warszawie na Żoliborzu. Po wprowadzeniu stanu wojennego (1981-1983) zaczął odprawiać Msze św. za ojczyznę, które gromadziły tłumy wiernych. W spokojnych i rzeczowych kazaniach bronił godności człowieka i narodu, a przede wszystkim wzywał do dawania chrześcijańskiego świadectwa w trudnej i bolesnej rzeczywistości. Organizował pomoc

pośród ludzi, do których został posłany, jednakże nadzwyczajny w tej zwyczajności, gdyż solidaryzujący i jednoczący serca ludzi lat osiemdziesiątych w Polsce w dążeniu do wolności. Był i jest sztandarową postacią „Solidarności” i środowiska ludzi pracy.

Po ogłoszeniu stanu wojennego³ i internowaniu działaczy NSZZ „Solidarność”⁴ do ks. Popiełuszki zaczęli przychodzić ludzie oczekujący wsparcia, którym już wcześniej służył on miłosierną pomocą. Dzielił się swoimi problemami związanymi z internowaniem najbliższych, z bolesnymi szykanami, których doznawali w swoich miejscach pracy i w miejscach zamieszkania. 17 stycznia 1982 roku ks. Jerzy, odprawiając Mszę świętą w intencji internowanych, powiedział następujące słowa: „Ponieważ poprzez wprowadzenie stanu wojennego odebrano nam wolność słowa, dlatego wsłuchując się w głos własnego serca i sumienia, pomysłmy o tych siostrach i braciach, których pozbawiono wolności”⁵. Już wtedy żoliborski męczennik wyrastał na apostoła Bożego Miłosierdzia, który swoim słowem i postawą niósł duchową pomoc pokrzywdzonym przez ówczesny system polityczny. Ksiądz Popiełuszko starał się w czasie zniewolenia komunistycznego wydobywać i ukazywać dobro spod powierzchni zła, co było postawą okazywania miłosierdzia bliźniemu. O tej wielkiej zdolności wydobywania dobra, na którą na nowo zwrócił uwagę ksiądz Jerzy, mówił ks. Józef Tischner: „Dzięki tej niezwykłej zdolności człowieka pośród tysięcy niesprawiedliwych może pojawić się jeden sprawiedliwy, pośród tysięcy kłamców może pojawić się jeden prawdomówny. A w samym środku Oświęcimia może pojawić się Ojciec Maksymilian. I ksiądz Jerzy odkrył przed nami tę niezwykłą moc człowieka. Odkryciem swoim trafił on w istotę polskich potrzeb. Odpowiedzią na politykę, która nie ma względu na moralność mogła być jedynie moralność, która nie ma względu na politykę.

---

dla rodzin internowanych robotników, których otaczał duszpasterską opieką. Po wielu szykanach i prześladowaniach został uprowadzony i zamordowany 19 października 1984 roku przez przedstawicieli Urzędu Bezpieczeństwa. Beatyfikowany 6 czerwca 2010 r. Proces kanonizacyjny rozpoczął się 20 września 2014 roku w diecezji Crételi we Francji. Por. G. Szczecina, *Aktualność przesłania moralnego bł. ks. Jerzego Popiełuszki w perspektywie przemian społecznych w Polsce po 1989 roku*, Wydawnictwo i Drukarnia Nova Sandec, Nowy Sącz 2015, s. 21-54.

³ W Polsce wprowadzono stan wojenny, a władzę przejęła Wojskowa Rada Ocalenia Narodowego (12/13 grudnia 1981 r.-22 lipca 1983 r.). Ograniczono prawa obywatelskie, działalność związków i stowarzyszeń, wprowadzono godziny policyjne, zakazano organizacji strajków. Por. *Encyklopedia Popularna PWN*, wyd. 20, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1997, s. 804-805.

⁴ We wrześniu 1980 roku przedstawiciele komitetów nowych związków zawodowych z zakładów w całej Polsce, postanowili utworzyć Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”, na czele którego stanął jako przewodniczący Lech Wałęsa. Na fali zwycięstw zaczęły powstawać niezależne od władz stowarzyszenia twórcze i naukowe. Przed rejestracją „Solidarność” liczyła 3 mln. członków, ruch ciągle się rozrastał. Por. tamże, s. 792-793.

⁵ T. Bożełko, *Wstęp*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, red. G. Bartoszewski, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2010, s. 7.

‘Żoliborski kaznodzieja’ był głuchy i ślepy na dobre rady polityków. Ale jego ślepotą okazała się niezwykle dalekowzrocznością⁶. Ksiądz Popiełuszko realizował w ten sposób swoje powołanie, które niemal proroczo wyraził w słowach zaczerpniętych z Ewangelii św. Łukasza, a umieszczonych na swoim obrazku prymicyjnym: „Posyła mnie Bóg, abym głosił Ewangelię i leczył rany zboląłych serc”⁷.

28 lutego 1982 roku ks. Jerzy Popiełuszko, na prośbę swojego proboszcza księdza prałata Teofila Boguckiego, przejął odprawianie comiesięcznych Mszy świętych za ojczyznę⁸. Z czasem stały się one na tyle popularne, a postać księdza Popiełuszki i jego kazania tak powszechne, iż na te Msze zaczęli przybywać ludzie z całej Polski. Ksiądz Jerzy bardzo starannie przygotowywał się do ich odprawiania. Kazania opierał na społecznej nauce Kościoła, homiliach i słowach ówczesnego papieża Jana Pawła II oraz prymasa Polski – Stefana kardynała Wyszyńskiego. W swoim nauczaniu ksiądz Popiełuszko stawał w obronie podstawowych praw osoby ludzkiej, a tematy, które poruszał, dotyczyły głównie: prawdy⁹,

⁶ E. Czaczkowska, *Popiełuszko mówił o mocy, która jest w każdym człowieku*, w: <http://stacja7.pl/wiara/popieluszko-mowil-o-mocy-ktora-jest-w-kazdym-czlowieku/> (15 maj 2016 r.).

⁷ Por. Łk 4,18.

⁸ Idea Mszy świętych za ojczyznę jest zakorzeniona w polskiej tradycji. Od czasów króla Władysława Jagiełły kościelnym obyczajem stało się organizowanie Mszy i modlitw w intencjach politycznych (przed ważnymi bitwami). Papież Klemens XIII nakazał trzydniowe modły za Polskę w 1767 roku, przed jej pierwszym rozbiorem. Podczas narodowych powstań i zaborów nastąpiło znaczne nasilenie nabożeństw „o pomyślność ojczyzny”. Msze św. za ojczyznę w kościele św. Stanisława Kostki zainicjował ks. prałat Teofil Bogucki w październiku 1980 r. Od lutego 1982 r. odprawiano je systematycznie w ostatnią niedzielę miesiąca. Wtedy także ks. Bogucki powierzył ks. Jerzemu Popiełuszce ich celebrowanie, wygłaszanie homilii oraz wszelkie przygotowania organizacyjne. Kazania z nabożeństw za ojczyznę, poczynawszy od 17 stycznia 1982 r. do września 1984 r., zostały zarejestrowane oraz wydane. Stanowią pewną spójną całość w zakresie nauczania ks. Jerzego. Por. Z. Malacki, *Świadek trudnych czasów*, w: *Ksiądz Jerzy Popiełuszko. Kazania 1982-1984*, red. Z. Malacki, Agencja Wydawnicza i Reklamowa AKCES, Warszawa 2004, s. 6-7; A. Mularska, *Święty wśród nas. Błogosławiony ksiądz Jerzy Popiełuszko*, Dom Wydawniczy RAFAEL, Kraków 2015, s. 344-348; J. Sochoń, *Tama. Opowieść o życiu i męczeństwie księdza Jerzego Popiełuszki*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2010, s. 125-126; J. Komar, *Warszawskie manifestacje patriotyczne 1860-1861*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1970, s. 189-193.

⁹ Por. J. Popiełuszko, *Homilia 26 września 1982 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 47-52; *Homilia 30 stycznia 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 68-75; *Homilia 27 maja 1984 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 190-196.

wolności i godności człowieka¹⁰, sprawiedliwości¹¹, solidarności¹², kultury¹³ i historii Polski¹⁴. Dużo miejsca w swoich żoliborskich kazaniach poświęcał tematowi cierpienia¹⁵ i miłości Bożej¹⁶. W kazaniach księdza Jerzego Popiełuszki znajdujemy zwroty do Boga Miłosiernego, którego męczennik komunizmu przyzywa jako Ojca rozumiejącego problemy i codzienne ludzkie krzyże. Ksiądz Jerzy podczas Mszy świętej za ojczyznę w kościele św. Stanisława Kostki na warszawskim Żoliborzu 25 kwietnia 1982 roku, wyrażając społeczną troskę o internowanych i niesłusznie uwięzionych przez komunistyczne władze, wołał: „Do dzisiaj, Panie Miłosierny, do dzisiaj tak wiele rodzin naszej Ojczyzny jest osieroconych.

¹⁰ Por. J. Popiełuszko, *Homilia 26 września 1982 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 48-52; *Homilia 27 listopada 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 148-153; *Homilia 25 grudnia 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 155-162; *Homilia 29 stycznia 1984 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 164-171.

¹¹ Por. J. Popiełuszko, *Homilia 26 grudnia 1982 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 60-66; *Homilia 28 sierpnia 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 119-126; *Homilia 24 czerwca 1984 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 200-206.

¹² Por. J. Popiełuszko, *Homilia 27 maja 1984 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 190-196; *Homilia 26 sierpnia 1984 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 213-218.

¹³ Por. J. Popiełuszko, *Homilia 25 września 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 130-138.

¹⁴ Por. J. Popiełuszko, *Homilia 31 października 1982 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 54-58; *Homilia 30 stycznia 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 68-75; *Homilia 29 maja 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 100-105; *Homilia 29 stycznia 1984 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 164-171; *Homilia 26 sierpnia 1984 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 213-218.

¹⁵ Por. J. Popiełuszko, *Homilia 27 czerwca 1982 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 35-38; *Homilia 26 września 1982 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 47-52; *Homilia 28 sierpnia 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 119-126; *Homilia 27 listopada 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 148-153.

¹⁶ Por. J. Popiełuszko, *Homilia 26 grudnia 1982 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 60-66; *Homilia*

Do dzisiaj dzieci oczekują na powrót ojców i matek pozbawionych wolności, do dzisiaj rodzice oczekują na powrót dzieci, mężowie na powrót żon, a żony na powrót męża. Za nimi szczególnie prosimy, aby skończył się ich czas udręki¹⁷. Miłosierny Bóg w nauczaniu księdza Popiełuszki jest centrum życia chrześcijańskiego. Dał temu wyraz św. Jan Paweł II, gdy w swojej encyklice *Dives in misericordia* napisał: „Kościół żyje swoim autentycznym życiem, kiedy wyznaje i głosi miłosierdzie – najwspanialszy przymiot Stwórcy i Odkupiciela – i kiedy ludzi przybliża do Zbawicielowych źródeł miłosierdzia, których jest dyspozytariuszem i szafarzem. Ogromne znaczenie ma w tej dziedzinie stałe rozważanie słowa Bożego, a nade wszystko świadome i dojrzałe uczestnictwo w Eucharystii oraz w sakramencie pokuty i pojednania¹⁸. Ksiądz Jerzy, nawiązując do szczególnych cierpień narodu polskiego po II wojnie światowej, w homilii z 27 listopada 1983 roku zwrócił się do Miłosiernego Boga, który zna historię każdej społeczności i każdego człowieka. Bezgraniczna ufność planom Bożym, to najlepszy obraz prawdziwej wiary chrześcijanina, dlatego ksiądz Popiełuszko mówił: „Wielką ofiarę cierpienia i krwi złożył nasz naród po II wojnie światowej. Tym większą, że była ona dopełniona rękami współczesnych Kainów, których ta sama matka, ziemia ojczysta wykarmiła. Nie sposób wymienić wszystkich powojennych cierpień narodu. Wszystkie zna tylko Miłosierny Bóg¹⁹”.

Miłosierdzie Boże w żoliborskich kazaniach patrona „Solidarności” skupia się wokół tematu miłości Bożej skierowanej do człowieka. Istotą ewangelicznego orędzia głoszonego przez Zbawiciela jest prawo miłości rozumianej jako całkowity

---

27 marca 1983 r., w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 83-88; *Homilia 26 lutego 1984 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 173-180; *Homilia 24 czerwca 1984 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 200-206.

¹⁷ J. Popiełuszko, *Homilia 25 kwietnia 1982 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 27; por. także: *Homilia 30 stycznia 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 68-75; *Homilia 28 sierpnia 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 119-126; *Homilia 29 stycznia 1984 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 164-171.

¹⁸ DM VII, 13. Por. także: DM IV, 6.; V, 7.; VS III, 104, 118.; ES I, 30.; MF.

¹⁹ J. Popiełuszko, *Homilia 27 listopada 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 149; por. także: *Homilia 26 grudnia 1982 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 60-66; *Homilia 30 stycznia 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 68-75; *Homilia 27 listopada 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 148-153; *Homilia 29 stycznia 1984 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 164-171.

dar z siebie. W przesłaniu zawartym w nauczaniu, czynionych znakach i postawie Syna Bożego, mieści się integralna wizja owej miłości, jako program życia chrześcijańskiego. Tylko „Bóg jest miłością”²⁰, a wszystkie ludzkie miłości są jedynie czerpaniem z tamtej, największej Miłości. Miarą wierności Ewangelii jest więc postawa miłości, która jest świadomym i dobrowolnym opowiedzeniem się za prawem Jezusa Chrystusa. Prawdziwa miłość zawsze jest trudna, bo wymaga wyrzeczenia się siebie. Tylko ona stanowi o wielkości człowieka i jest najbardziej owocna. Miłość jest postawą, której istotą jest nie branie, ale dawanie, jest bycie bezinteresownym darem dla każdego człowieka i dla całej społeczności, czyli bycie miłosiernym i czynienie miłosierdzia. Taka jest miłość Boga do człowieka, którego On ukochał ze względu na niego samego i dał mu Siebie. Sam Bóg przez swą miłość do człowieka stał się dlań bezinteresownym miłosiernym darem²¹. Papież Franciszek w bulli na Rok Miłosierdzia *Misericordiae vultus* temat miłosierdzia połączył z cnotą sprawiedliwości, gdyż te wartości nawzajem się uzupełniają: „Nie są to dwa aspekty sobie przeciwne, ale dwa wymiary tej samej rzeczywistości, która rozwija się stopniowo, aż do osiągnięcia swego szczytu w pełni miłości. Sprawiedliwość jest podstawową koncepcją dla społeczeństwa obywatelskiego, gdyż normalnie odnosi się do porządku prawnego, poprzez który stosuje się prawo (...) ‘Miłości pragnę, nie krwawej ofiary’ (Oz 6,6) – od tej pory regułą życia Jego uczniów będzie prymat miłosierdzia”²². Podobnie w swoim nauczaniu uczynił ksiądz Jerzy Popiełuszko, który temat miłości połączył ze sprawiedliwością.

Czasy, w których przyszło żyć i nauczać księdzu Jerzemu, były dalekie od pokoju wewnątrz kraju. Zamiast dialogu pomiędzy władzą a społeczeństwem trwały nieustanne napięcia, gdyż ludzie byli prześladowani za przekonania. Wielu z nich przebywało w więzieniach czy było internowanych bez osądzenia. Ksiądz Popiełuszko głośno modlił się podczas homilii za wszystkich więzionych w Warszawie, Barczewie, Strzelnie i Lublińcu. Modlił się za młodzież z Garwolina²³, polecał sprawę zabójców Grzegorza Przemyka: „Tak bardzo boli niesprawiedliwość, że w tym kraju tak trudno przez cały rok odnaleźć tych, którzy na służbie bili, a tak łatwo stawiać w stan oskarżenia obrońców, którzy kroczyli drogą prawdy”²⁴. Niesprawiedliwość społeczna, której terenem była Polska z lat stanu wojen-

²⁰ 1 J 4,16.

²¹ Por. P. Nitecki, „Z miłości umarłeś...” *O miłości Ojczyzny i Kościoła w czasach komunizmu w dwudziestolecie męczeństwa ks. Jerzego Popiełuszki*, „Ateneum Kapłańskie” 143(2004), z. 3, s. 427-428.

²² MV.

²³ Tamtejsza młodzież z odwagą wystąpiła w obronie krzyża.

²⁴ J. Popiełuszko, *Homilia 25 marca 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 184; por. także: J. Popiełuszko, *Homilia 29 maja 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 100-105; *Homilia 28 sierpnia 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie*.

nego, skłoniła księdza Jerzego do otwartego przeciwstawienia się jej²⁵. Cała jego duszpasterska działalność była ukierunkowana na budzenie wrażliwości ludzi na sprawiedliwość, na piętnowanie wszelkich nadużyć w tym zakresie oraz na modlitwę w intencji ludzi cierpiących z powodu niesprawiedliwości. Ksiądz Jerzy nauczał: „Tam gdzie jest niesprawiedliwość, gdzie jest przemoc, zakłamanie, nienawiść, nieuszanowanie ludzkiej godności, tam brakuje miejsca na serce, na bezinteresowność, na wyrzeczenie”²⁶. Kościół, doceniając rangę kardynalnej cnoty sprawiedliwości, wspiera swym autorytetem wszelkie słuszne inicjatywy społeczne w tej dziedzinie. Jego posłannictwem jest jednak przekraczać granice sprawiedliwości, głosząc prawo miłości, które przewyższa sprawiedliwość²⁷. Tak też swoje posłannictwo rozumiał ksiądz Popiełuszko. „Sprawiedliwość musi iść w parze z miłością, bo bez miłości nie można być w pełni sprawiedliwym. Gdzie jest brak miłości, dobra, tam na jej miejsce wchodzi nienawiść i przemoc. A kierując się nienawiścią i przemocą, nie można mówić o sprawiedliwości. Stąd tak boleśnie odczuwana i widoczna jest niesprawiedliwość w krajach, gdzie władanie opiera się nie na służbie i miłości, ale na przemocy i zniewoleniu. Warunkiem pokoju w sumieniu, pokoju w rodzinie, pokoju w Ojczyźnie i świecie jest sprawiedliwość oparta na miłości”²⁸. Miłość jest podstawą życia chrześcijańskiego, świadomym i dobrowolnym opowiedzeniem się za prawem Jezusa Chrystusa. Dokonanie tego

---

Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko, dz. cyt., s. 119-126; Homilia 25 marca 1984 r., w: Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko, dz. cyt., s. 182-185; Homilia 24 czerwca 1984 r., w: Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko, dz. cyt., s. 200-206; Homilia 26 sierpnia 1984 r., w: Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko, dz. cyt., s. 213-218.

²⁵ Por. M. Szczepny, *Aktualność społecznego nauczania ks. Jerzego Popiełuszki*, w: *Nauczanie społeczne i męczeństwo ks. Jerzego Popiełuszki*, red. T. Guz, A. Niedużak, R. Tłuczek, Wydawnictwo POLIHYMNIA, Lublin 2009, s. 155-158.

²⁶ J. Popiełuszko, *Homilia 24 kwietnia 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko, dz. cyt., s. 95*; por. także: *Homilia 28 sierpnia 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko, dz. cyt., s. 119-126*; *Homilia 24 czerwca 1984 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko, dz. cyt., s. 200-206*.

²⁷ Por. DM 12-13.

²⁸ J. Popiełuszko, *24 czerwca 1984 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko, dz. cyt., s. 200*; por. także: *Homilia 27 czerwca 1982 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko, dz. cyt., s. 35-38*; *Homilia 26 grudnia 1982 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko, dz. cyt., s. 60-66*; *Homilia 27 marca 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko, dz. cyt., s. 83-88*; *Homilia 27 maja 1984 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bl. ksiądz Jerzy Popiełuszko, dz. cyt., s. 190-196*.

wyboru miłości nie jest nigdy rzeczą łatwą, ponieważ prawdziwa miłość zawsze jest trudna ze względu na wyrzeczenie się siebie, a przez prymat dobra przedmiotu swej miłości jest jednocześnie najbardziej owocna²⁹. Dzięki Jezusowi Chrystusowi, który oddał życie za każdego człowieka z miłości miłosiernej, okazało się, że Miłość i Prawdę można ukrzyżować, ale nie można zabić. Tam, na krzyżu, Prawda i Miłość odniosły triumf nad złem, nad śmiercią, nad nienawiścią³⁰. Miłość, będąca dobrowolną ofiarą z siebie, wyklucza jakąkolwiek przemoc ideologiczną czy fizyczną wobec obiektu miłości, wyklucza przemoc, która stanowi wyraz nierespektowania godności i praw człowieka w społeczności, w której przyszło żyć danemu człowiekowi. Dlatego właśnie w nauczaniu o prawdzie, godności człowieka, sprawiedliwości, ksiądz Popiełuszko, szerząc cnotę miłosierdzia, tak wyrażnie potępia przemoc: „Nie walcz przemocą. Przemoc nie jest oznaką siły, lecz słabości. Komu nie udało się zwyciężyć sercem lub rozumem, usiłuje zwyciężyć przemocą. Każdy przejaw przemocy dowodzi moralnej niższości. Najwspanialsze i najtrwalsze walki, jakie zna ludzkość, jakie zna historia, to walki ludzkiej myśli. Najnędniesze i najkrótsze, to walki przemocy. Idea, która potrzebuje broni, by się utrzymać, sama obumiera. Idea, która utrzymuje się tylko przy użyciu przemocy, jest wypaczona. Idea, która jest zdolna do życia, podbija sobą. Za nią idą miliony”³¹.

Wyciągając z tej prawdy wnioski w odniesieniu do sytuacji społecznej w Polsce ksiądz Jerzy wskazywał w swoich kazaniach na te aspekty otaczającej rzeczywistości, które nie dają się pogodzić z głoszonym przez Kościół prawem miłości oraz naturalnym dążeniem narodu do sprawiedliwości społecznej³². Pięt-

²⁹ KKK 1822-1844,2093,2331-2336.

³⁰ Por. J. Popiełuszko, *Homilia 27 marca 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 83-88; por. także: *Homilia 25 kwietnia 1982 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 25-29; *Homilia 26 grudnia 1982 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 60-66; *Homilia 30 stycznia 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 68-75; *Homilia 27 listopada 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 149-153; *Homilia 26 lutego 1984 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 173-180; *Homilia 26 sierpnia 1984 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 213-218.

³¹ Tenże, *Homilia 26 grudnia 1982 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 64; por. także: *Homilia 28 sierpnia 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 119-126; *Homilia 26 lutego 1984 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 173-180; *Homilia 24 czerwca 1984 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 200-206.

³² Por. G. Szczecina, *Aktualność przesłania moralnego bł. ks. Jerzego Popiełuszki w perspektywie przemian społecznych w Polsce po 1989 roku*, dz. cyt., s. 82-84.

nował zwłaszcza zadawanie cierpień osobom więzionym tylko dlatego, że pragnęli dobra ojczyzny według odmiennych przekonań niż władza; według takich przekonań, jakie miały miliony Polaków³³. Należy z całą stanowczością stwierdzić, iż żoliborski kaznodzieja w swoim nauczaniu walczył o prawdę, sprawiedliwość i wolność każdego Polaka, a przez to całą ojczyzny. Jego homilie były wołaniem do Boga o miłosierdzie dla cierpiących rodaków i o umiejętność niesienia miłosierdzia: „Prosimy Boga o nadzieję, bo tylko ludzie silni nadzieją są zdolni przetrwać wszelkie trudności. Prosimy o wewnętrzną radość, bo jest ona najgroźniejszą bronią przeciwko szatanowi, który smutny jest z urodzenia. Prosimy o wolność od zemsty i nienawiści, o tę wolność, która jest owocem miłości”³⁴. Ksiądz Jerzy w swoich żoliborskich kazaniach wyrażał troskę o człowieka, jego prawa, godność i wielkość, ale i zabiegał o to, by Polacy umieli czynić i świadczyć Boże Miłosierdzie każdemu człowiekowi: „Chrześcijaninowi nie może wystarczyć tylko potępienie zła, kłamstwa, tchórzostwa, zniewalania, nienawiści, przemocy. Ale chrześcijanin musi być prawdziwym świadkiem, rzecznikiem i obrońcą sprawiedliwości, dobra, prawdy, wolności i miłości. O te wartości musi odważnie się

³³ Por. J. Popiełuszko, *Homilia 26 września 1982 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie*. *Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 48-52.; *Homilia 31 października 1982 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie*. *Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 54-58; *Homilia 26 grudnia 1982 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie*. *Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 60-66; *Homilia 30 stycznia 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie*. *Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 68-75; *Homilia 27 lutego 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie*. *Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 77-82; *Homilia 27 marca 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie*. *Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 83-88; *Homilia 24 kwietnia 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie*. *Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 90-96; *Homilia 26 czerwca 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie*. *Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 108-114; *Homilia 28 sierpnia 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie*. *Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 119-126; *Homilia 27 listopada 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie*. *Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 148-153; *Homilia 26 lutego 1984 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie*. *Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 173-180; *Homilia 24 czerwca 1984 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie*. *Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 200-206; por. także: P. Nitecki, *Znak Zwycięstwa. Ks. Jerzy Popiełuszko (1947-1984)*, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1998, s. 113-116.

³⁴ J. Popiełuszko, *Homilia 25 września 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie*. *Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 52; por. także: *Homilia 26 grudnia 1982 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie*. *Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 60-66; *Homilia 27 marca 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie*. *Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 83-88; *Homilia 26 lutego 1984 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie*. *Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 173-180.

upominać dla siebie i innych”³⁵. „Szatan będzie umacniał swoje królestwo na ziemi i naszej Ojczyźnie, królestwo zakłamania, nienawiści i zastraszenia, jeżeli my wszyscy nie będziemy na co dzień stawali się coraz silniejsi Bogiem i Jego łaską. Jeżeli nie będziemy z troską, sercem i miłością pochylali się nad braćmi naszymi cierpiącymi niewinnie w więzieniach i nad ich zatroskanymi rodzinami. (...) Pamiętajmy na słowa Chrystusa: ‘...cokolwiek uczyniliście jednemu z braci moich najmniejszych, Mnieście uczynili...’”³⁶.

Pochylając się nad każdym człowiekiem ksiądz Jerzy Popiełuszko dodawał sił do zwyciężania zła dobrem³⁷, sam będąc tego niedoścignionym wzorem. W jego życiu na szczególną uwagę i szacunek zasługuje to, że nie było rozdźwięku pomiędzy tym, co mówił, a tym, co robił. Niespotykana odwaga i niestrudzona wola głoszenia prawdy, wolności, sprawiedliwości, cnoty męstwa i miłości przez księdza Jerzego w czasie szczególnego zniewolenia polskiego narodu były żoliborskim wołaniem o Boże Miłosierdzie i świadczeniem go oraz troski, by chrześcijanie pomimo zniewolenia komunistycznego, byli świadkami i apostołami Miłosierdzia³⁸. Ta postawa doprowadziła księdza Popiełuszkę do złożenia ofiary ze swojego życia w męczeński sposób, by jeszcze dobitniej podkreślić jego miłość do Boga, do człowieka i ojczyzny³⁹.

Męczennik komunizmu był bardzo świadomy roli Kościoła i kapłana, który w tym szczególnym czasie komunistycznego zniewolenia ojczyzny i cierpienia wielu obywateli winien nieść pokrzepienie ludziom poprzez orędzie Bożego Miłosierdzia. Dlatego w jednym z wywiadów mówił: „Praca księdza jest przedłużeniem pracy Jezusa Chrystusa. Ksiądz jest wzięty spośród ludzi i ustanowiony dla ludzi, by im służyć. Stąd też obowiązkiem księdza jest być zawsze tam, gdzie są ludzie najbardziej potrzebujący, krzywdzeni, poniewierani w swojej ludzkiej

³⁵ J. Popiełuszko, *Homilia 27 maja 1984 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie*. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko, dz. cyt., s. 194.

³⁶ J. Popiełuszko, *Homilia 27 lutego 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie*. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko, dz. cyt., s. 81; por. także: *Homilia 25 kwietnia 1982 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie*. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko, dz. cyt., s. 27; *Homilia 30 stycznia 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie*. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko, dz. cyt., s. 68-75; *Homilia 28 sierpnia 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie*. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko, dz. cyt., s. 119-126.

³⁷ Por. J. Popiełuszko, *Homilia wygłoszona 8 października 1984 r., podczas Mszy św. za ojczyznę w kościele pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Bytomiu*, w: *Tyś jest kapłanem na wzór... ks. Jerzy Popiełuszko w Bytomiu 8 października 1984 r.*, red. A. Sznajder, Wydawca: Oddział Instytutu Pamięci Narodowej, Katowice 2010, s. 11-15.

³⁸ Por. G. Szczecina, *Aktualność przesłania moralnego bł. ks. Jerzego Popiełuszki w perspektywie przemian społecznych w Polsce po 1989 roku*, dz. cyt., s. 90.

³⁹ Por. R. Sobczak, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko obrońcą praw człowieka*, w: *Nauczanie społeczne i męczeństwo ks. Jerzego Popiełuszki*, dz. cyt., s. 141; Z. Janiec, *W służbie Bogu i Ojczyźnie*, Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, Sandomierz 2001, s. 140-142.

godności. Takich ludzi jest w naszej Ojczyźnie wiele. Bo zawsze jest cierpienie, jest ból, jest wiele zła, gdzie nie są szanowane podstawowe ludzkie prawa, gdzie nie ma wolności, gdzie nie ma swobody pełnej wypowiedzania swoich myśli, wypowiedzania swoich przekonań. Jest wiele cierpienia i zła tam, gdzie ludzie za swe przekonania są więzieni. Takich ludzi w naszej Ojczyźnie jest wiele, szczególnie od grudniowej nocy 1981 roku. (...) Przede wszystkim pomoc duchowa księdza jest najistotniejsza, najważniejsza. Co mogę dać? Przede wszystkim swój czas, swoją modlitwę. Po prostu jestem z tymi ludźmi w każdej sytuacji. Ludzie przychodzą. Wiedzą, że dom jest dla nich otwarty od rana do wieczora. Każdego dnia przychodzi wiele ludzi, którzy niekoniecznie chcą pomocy materialnej. Chcą coś powiedzieć, wypłakać swój ból, podzielić się swoimi troskami. I to, że ich rozumiem, i że czasami, słuchając ich trosk, mam łzy w oczach, wczuwając się w ich sytuację i ich kłopoty, to im daje niejednokrotnie więcej niż pomoc materialna⁴⁰. Homilie głoszone przez księdza Jerzego w kościele św. Stanisława Kostki na warszawskim Żoliborzu, byłyby tylko zwykłym przekazem i być może bezowocną nauką, gdyby za słowami nie były widoczne czyny. Żoliborskie kazania to także godna postawa i czyny księdza Popiełuszki, to w nich najpełniej realizowały się treści, które głosił. Drzwi swojego mieszkania miał zawsze otwarte dla potrzebujących. Pokrzywdzonych robotników wspierał finansowo, organizował różnorodną pomoc materialną. Nikt proszący o pomoc nie odchodził bez niczego. Swoją bezkompromisową postawą niósł Miłosierdzie Boże tam, gdzie było go brak, a co najważniejsze, starał się uczyć i wzbudzać tę cnotę u innych: „pomoc materialna też jest bardzo ważna, bo są sytuacje w rodzinach, gdzie ktoś jest wyrzucony z pracy, gdzie jest kilkoro dzieci, ktoś jest chory w tej rodzinie. Gdyby nie pomoc ludzi życzliwych, byłoby trudno rodzinę utrzymać. Dlatego staram się przede wszystkim uczyć ludzi, którym lepiej się powodzi, na potrzeby innych. Żeby pewne zakłady pracy brały pod opiekę rodziny najbardziej potrzebujące. Również w miarę swoich możliwości i życzliwości ludzi dysponuję pewnymi środkami materialnymi, które staram się przekazywać ludziom, którzy tego potrzebują. Oczywiście wielką rolę tutaj odgrywa pomoc ludzi dobrej woli, którzy przesyłają nam z zagranicy swoje dary. (...) które mogę dzielić wśród najbardziej potrzebujących⁴¹. Podstawą w miłosiernej roli patrona „Solidarności” była postęga sakramentalna wynikająca z jego powołania i funkcji jako kapłana. Gdy strajkujący robotnicy Huty Warszawa poprosili w sierpniu 1980 roku o odprawienie na terenie zakładu Mszy świętej, Boża Opatrzność sprawiła, iż przypadkowym kapłanem

⁴⁰ „Jestem z tymi ludźmi w każdej sytuacji”, w: *Błogosławiony Jerzy Popiełuszko. Zapiski, listy i wywiady ks. Jerzego Popiełuszki 1967-1984*, red. G. Bartoszewski, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna ADAM, Warszawa 2010, s. 118-119; por. także: „Jestem gotowy na wszystko”, w: *Błogosławiony Jerzy Popiełuszko. Zapiski, listy i wywiady ks. Jerzego Popiełuszki 1967-1984*, dz. cyt., s. 111-116.

⁴¹ Tamże, s. 119.

spieszającym z tą właśnie posługą był ksiądz Jerzy. Z czasem tak wspominał to wydarzenie: „Tego dnia i tej Mszy świętej nie zapomnę do końca życia. Szedłem z ogromną treścią. Już sama sytuacja była zupełnie nowa. Co zastanę? Jak mnie przyjmą? Kto będzie czytał teksty, śpiewał? (...) Wtedy, przy bramie, przeżyłem pierwsze wielkie zdumienie. Gęsty szpaler ludzi – uśmiechniętych i spłakanych jednocześnie. I oklaski. Myślałem, że Ktoś Ważny idzie za mną. A to były oklaski na powitanie pierwszego w historii tego zakładu księdza przekraczającego jego bramę. Tak sobie wtedy pomyślałem – oklaski dla Kościoła, który przez trzydzieści parę lat wytrwale pukał do fabrycznych bram”⁴². Jest to najlepszy obraz charakteryzujący Miłosierdzie Boże oczekujące na człowieka. Sytuacja z sierpnia 1980 roku obrazuje sens posługi księdza Jerzego Popiełuszki. Został posłany, by zanieść w umęczoną robotniczą społeczność katechezę o Bożym Miłosierdziu. Czym była posługa sakramentalna żoliborskiego męczennika najlepiej obrazują pozostawione świadectwa⁴³ ludzi, którzy dzięki postawie i treści żoliborskich kazań przystępowali po wieloletniej przerwie do źródeł Miłosierdzia Bożego w sakramencie spowiedzi św. i Eucharystii. To w tym wymiarze najpełniej zrealizowało się miłosierne apostołstwo księdza Popiełuszki.

Postawa miłosierdzia, którą ksiądz Jerzy Popiełuszko prezentował, stała się wyrazem Bożego Miłosierdzia wobec człowieka. Świętość żoliborskiego kaznodziei zrodziła się w prostej, oddanej pomocy bliźniemu. Nie pozostał obojętny na ludzką niedolę, ale stając w obronie podstawowych wartości społecznych, umiał także nieść miłosierdzie w konkretną rzeczywistość potrzebujących pomocy. Pełniąc miłosierdzie ksiądz Jerzy ukazał najpełniej wzór życia chrześcijanina. Stając się Apostołem miłosiernej pomocy i oddania światu pracy powiedział: „Już nie potrafię zamknąć swojego kapłaństwa w kościele, chociaż tylu różnych ‘doradców’ podpowiada mi, że prawdziwy polski ksiądz nie powinien wychodzić poza kościelne ogrodzenie. Będę wśród swoich robotników dopóki tylko będę mógł...”⁴⁴. O takiej miłosiernej postawie pisze papież Franciszek: „Miłosierdzie: jest podstawowym prawem, które mieszka w sercu każdego człowieka, gdy patrzy on szczerymi oczami na swojego brata, którego spotyka na drodze życia. Miłosierdzie: to droga, która łączy Boga z człowiekiem, ponieważ otwiera serce na nadzieję bycia kochanym na zawsze, pomimo ograniczeń naszego grzechu”⁴⁵.

Każdy okres w historii niesie nowe problemy, których źródła wciąż są takie same i leżą w odrzuceniu Boga i Ewangelii. Jednakże nigdy nie brak świadków Bożego Miłosierdzia, którzy niosą i ukazują orędzie Miłości i Pokoju. Ksiądz

⁴² J. Sochoń, dz. cyt., s. 148.

⁴³ J. Dyga, *Pod adresem księdza Jerzego*, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2010, s. 13-182.

⁴⁴ A. Poniński, dz. cyt., s. 110; Por. także: J. Korcz, dz. cyt., s. 97-105; „*Jestem z tymi ludźmi w każdej sytuacji*”, w: *Błogosławiony Jerzy Popiełuszko. Zapiski, listy i wywiady ks. Jerzego Popiełuszki 1967-1984*, dz. cyt., s. 117-121.

⁴⁵ MV.

Jerzy Popiełuszko w trudnym czasie dla ojczyzny był głosem ludzi okłamywanych i wykorzystywanych przez władze komunistyczne. Nie bał się iść z krzyżem i Ewangelią Jezusa. Odznaczając się duchem miłosiernej ofiarności, rozpałał u innych ogień wiary i ufności. Ten wspaniały kapłan, kapelan NSZZ „Solidarność”, pomimo nacisków ówczesnych władz, był nieugięty i przeciwstawiał się: kłamstwu, deprawacji, niszczeniu podstawowych wartości człowieka i społeczeństwa, co przypłacił męczeńską śmiercią. Swoimi żoliborskimi kazaniami – w słowie i czynie – niósł orędzie Bożego Miłosierdzia i Je realizował. Stał się świadkiem, który pokazał, iż każdy czas jest doskonały na praktykowanie tej cnoty.

Bibliografia

„*Jestem gotowy na wszystko*”, w: *Błogosławiony Jerzy Popiełuszko. Zapiski, listy i wywiady ks. Jerzego Popiełuszki 1967-1984*, red. G. Bartoszewski, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna ADAM, Warszawa 2010.

„*Jestem z tymi ludźmi w każdej sytuacji*”, w: *Błogosławiony Jerzy Popiełuszko. Zapiski, listy i wywiady ks. Jerzego Popiełuszki 1967-1984*.

Bożełko T., *Wstęp*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*, red. G. Bartoszewski, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2010.

Czaczkowska E., *Popiełuszko mówił o mocy, która jest w każdym człowieku*, w: <http://stacja7.pl/wiara/popieluszko-mowil-o-mocy-ktora-jest-w-kazdym-czlowieku/> (15 maj 2016).

Dyga J., *Pod adresem księdza Jerzego*, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2010.

Encyklopedia Popularna PWN, wyd. 20, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1997.

Franciszek, *Bulla Misericordiae vultus*, Watykan 2015.

Jan Paweł II, *Dziela zebrane. Homilie i przemówienia z pielgrzymek Azja, Afryka, Australia i Oceania*, red. P. Ptasznik, Wydawnictwo M, Kraków 2008, t. XIII.

Jan Paweł II, *Encyklika Veritatis splendor*, Watykan 1993.

Jan Paweł II, *Encyklika Dives in misericordia*, Watykan 1980.

Janiec Z., *W służbie Bogu i Ojczyźnie*, Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, Sandomierz 2001.

Katechizm Kościoła Katolickiego, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań 1992.

Komar J., *Warszawskie manifestacje patriotyczne 1860-1861*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1970.

Korczyński J., *Służba bliska kapłaństwu*, w: *Błogosławiony Jerzy Popiełuszko. Zapiski, listy i wywiady ks. Jerzego Popiełuszki 1967-1984*.

Malacki Z., *Świadek trudnych czasów*, w: *Ksiądz Jerzy Popiełuszko. Kazania 1982-1984*, red. Z. Malacki, Agencja Wydawnicza i Reklamowa AKCES, Warszawa 2004.

Mularska A., *Święty wśród nas. Błogosławiony ksiądz Jerzy Popiełuszko*, Dom Wydawniczy RAFAEL, Kraków 2015.

Nitecki P., „*Z miłości umarłeś...*” *O miłości Ojczyzny i Kościoła w czasach komunizmu w dwudziestolecie męczeństwa ks. Jerzego Popiełuszki*, „*Ateneum Kapłańskie*” 143(2004), z. 3, s. 427-428.

Nitecki P., *Znak Zwycięstwa. Ks. Jerzy Popiełuszko (1947-1984)*, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1998.

Paweł VI, *Encyklika Mysterium fidei*, Watykan 1965.

Paweł VI, *Encyklika Ecclesiam suam*, Watykan 1964.

Poniński A., „*Osiadłem*” *wśród robotników*, w: *Błogosławiony Jerzy Popiełuszko. Zapiski, listy i wywiady ks. Jerzego Popiełuszki 1967-1984*.

Popiełuszko J., *Homilia 24 czerwca 1984 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*.

Popiełuszko J., *Homilia 24 kwietnia 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*.

Popiełuszko J., *Homilia 25 grudnia 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*.

Popiełuszko J., *Homilia 25 kwietnia 1982 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*.

Popiełuszko J., *Homilia 25 marca 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*.

Popiełuszko J., *Homilia 25 września 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*.

Popiełuszko J., *Homilia 25 września 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*.

Popiełuszko J., *Homilia 26 czerwca 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*.

Popiełuszko J., *Homilia 26 grudnia 1982 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*.

Popiełuszko J., *Homilia 26 lutego 1984 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*.

Popiełuszko J., *Homilia 26 sierpnia 1984 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*.

Popiełuszko J., *Homilia 26 września 1982 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*.

Popiełuszko J., *Homilia 27 czerwca 1982 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko*.

Popiełuszko J., *Homilia 27 listopada 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko.*

Popiełuszko J., *Homilia 27 lutego 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko.*

Popiełuszko J., *Homilia 27 maja 1984 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko.*

Popiełuszko J., *Homilia 27 marca 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko.*

Popiełuszko J., *Homilia 28 sierpnia 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko.*

Popiełuszko J., *Homilia 29 maja 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko.*

Popiełuszko J., *Homilia 29 stycznia 1984 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko.*

Popiełuszko J., *Homilia 30 stycznia 1983 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko.*

Popiełuszko J., *Homilia 31 października 1982 r.*, w: *Kazania 1982-1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko.*

Popiełuszko J., *Homilia wygłoszona 8 października 1984 r., podczas Mszy św. za Ojczyznę w kościele pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Bytomiu*, w: *Tyś jest kapłanem na wzór... ks. Jerzy Popiełuszko w Bytomiu 8 października 1984 r.*, red. A. Sznajder, Wydawca: Oddział Instytutu Pamięci Narodowej, Katowice 2010.

Sobczak R., *Ksiądz Jerzy Popiełuszko obrońcą praw człowieka*, w: *Nauczanie społeczne i męczeństwo ks. Jerzego Popiełuszki*, red. T. Guz, A. Niedużak, R. Tłuczek, Wydawnictwo POLIHYMNIA, Lublin 2009, s. 125-132.

Sochoń J., *Tama. Opowieść o życiu i męczeństwie księdza Jerzego Popiełuszki*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2010.

Szczecina G., *Aktualność przesłania moralnego bł. ks. Jerzego Popiełuszki w perspektywie przemian społecznych w Polsce po 1989 roku*, Wydawnictwo i Drukarnia Nova Sandec, Nowy Sącz 2015.

Szczęśny M., *Aktualność społecznego nauczania ks. Jerzego Popiełuszki*, w: *Nauczanie społeczne i męczeństwo ks. Jerzego Popiełuszki*, s. 133-153.

Streszczenie

Temat Miłosierdzia Bożego w nauczaniu księdza Jerzego Popiełuszki został zawarty w jego przesłaniu o miłości. To tej cnocie i wartości żoliborski kapłan poświęcił dużo miejsca w swoich kazaniach. Widział w niej podwalinę wszystkich prawd, o których mówił i o które zabiegał w czasie zniewolenia komunistycznego. Miłosierdzie w słowie i czynie widział jako istotę ewangelicznego orędzia gło-

szonemu przez Zbawiciela. Jest nim prawo miłości rozumianej jako całkowity dar z siebie. Ksiądz Jerzy w żoliborskim nauczaniu zauważał i podkreślał, iż miarą wierności Ewangelii jest postawa miłości, która jest świadomym i dobrowolnym opowiedzeniem się za prawem Jezusa Chrystusa. Prawdziwa miłość zawsze jest trudna, bo wymaga wyrzeczenia się siebie, ale stanowi ona o wielkości człowieka i jest najbardziej owocna. Żoliborskie kazania to nie tylko słowa głoszone na ambonie podczas Mszy świętych za ojczyznę, ale to także postawa i czyny księdza Jerzego Popiełuszki. Poprzez swoją kapłańską i ludzką posługę niósł on orędzie Bożego Miłosierdzia w społeczność robotniczą, stając się prawdziwym świadkiem i apostołem niosącym wielką Miłość Boga do każdego człowieka.

Słowa kluczowe: *Jerzy Popiełuszko, miłosierdzie, miłość, posługa, człowiek*

Summary

Divine Mercy in the Żoliborz Sermons of Blessed Jerzy Popiełuszko

The Divine Mercy was a theme of Rev. Jerzy Popiełuszko's teaching about love. The priest of Żoliborz spoke about charity as a virtue and a value in his preaching and he saw it as the foundation of everything he fought for in the time of the Communist regime. Father Popiełuszko believed that the mercy practiced in one's words and actions is the core of the Gospel Message of Our Saviour. One aspect of it is the right to love which manifests itself as the gift someone makes of the entirety of his or her being. The charity understood as a conscious and free acknowledgement of the law of Christ is the measure of our fidelity to the Gospel. The true love is always difficult because it involves the self-denial but it is simultaneously the most fruitful manifestation of the human greatness. By the term the sermons of Żoliborz we understand not only Father Jerzy's preaching from the pulpit during the masses offered for the Country but also the living testimony of his work. As a true witness and an Apostle of God's Love for every human being he brought through his priestly ministry and service the message of the Divine Mercy to the workers' community.

Keywords: *Jerzy Popiełuszko, mercy, love, service, human being*